

בס"ד, ד' ניסן התשפ"ו

מנחות ע' – דיני שתילה חוזרת, ומצוות מחמשת מיני דגן

שאלות:

1. עומר זרע כלאיים באדנית ללא חורים, האם הוא חייב מלקות?

דיני שתילה חוזרת

- בהמשך לדיון בדף הקודם לגבי שיבולת שנשתלה מחדש אחרי העומר, הגמרא ממשיכה לדון בשאלות של שתילה חוזרת,
- **רבה שאל** בסוף הדף הקודם על שיבולת שעישרו אותה, שתלו אותה מחדש והיא הוסיפה גידול. אפילו אם נגיד שהתוספת החדשה חייבת במעשר, האם לאחר ששתלו את העיקר (השיבולת המקורית שכבר עושרה) מחדש, צריך לעשר גם אותו שוב?
- **אביי שאל** מה ההבדל בין שבולת לכל זרע אחר כמו חיטים ושעורים שאדם זורע מחדש וחייב לעשר? **רבה אמר** שהשאלה היא דווקא בדבר שזרעו המקורי נשאר קיים ורק ממשיך להתפתח (בניגוד לחיטים רגילות שנרקבות באדמה), ולכן יש מקום להסתפק אם הוא נחשב גידול חדש לגמרי.
- הגמרא ניסתה להביא ראיה **מרבי יוחנן** שאמר שאדם שעושר ליטרא של בצל ושתל אותה מחדש – הדין הוא שצריך לעשר את הכל לפי המשקל החדש (כולל הליטרא המקורית). אבל הגמרא דוחה את הראיה: כי בבצל זו דרך הזריעה הרגילה שלו, אבל שבולת אין דרך לזרוע אותה כך, ולכן הספק נשאר.
- **רבי חנינא בר מניומי שאל** על מקרה דומה: על צמח שגדל בעציץ שאינו נקוב (שחובת המעשר בו היא רק מדרבנן) ואז ניקבו את העציץ, וחברו אותו לקרקע והחויב הפך לדאורייתא.
- **אביי** הסביר שזה לא דומה לשאלה של **רבה**. במקרה של **רבה** מדובר בשתי זריעות נפרדות (זריעה, עקירה, עישור ושתילה מחדש), ולכן יש שאלה אם הזריעה השנייה מחייבת את העיקר. לעומת זאת, בעציץ מדובר בזריעה אחת שפשוט התחברה לקרקע בזריעה אחת בבת אחת, ולכן הכל הופך לחיוב אחד.
- **רבי אבהו שאל** על שיבולת שעברה "מירוח" (גמר מלאכה שקובע חובת מעשר) ואז שתלו אותה מחדש בקרקע. האם ניתן להפריש ממנה תרומה כשהיא מחוברת לקרקע? הספק הוא האם השתילה מחדש "ביטלה" את חובת המעשר הקודמת שחלה עליה, או לא?
- הגמרא **מקשה** שיש כלל ש"לא מצינו תרומה במחובר". **אביי** מסביר שהכוונה היא שאין חיוב מיתה וחומש על אכילה כזו, כי אדם שגוחן ואוכל ישירות מהקרקע – "בטלה דעתו אצל כל אדם" וזו לא דרך אכילה רגילה.
- הגמרא **מקשה** מה זה שונה ממה שהיה כתוב בפנקס של אילפא, שמי שאוכל ביצים ישירות מתוך המעיים של נבלת עוף טהור (ביצים שעדיין לא הוטלו) חייב בטומאה כי זה כאילו הוא אוכל מבשר נבלת העוף? משמע שגם אכילה משונה כזו נחשבת אכילה.

התירוץ הוא שביצים בתוך עוף זה תלוש מהעוף, ואנשים רגילים לאכול לפעמים, אבל לאכול תבואה מחוברת לקרקע זה לא נהוג.

- **רב טביומי בר קיסנא** אמר בשם **שמואל** שאסור לזרוע כלאיים גם בעציץ שאינו נקוב. **אביי הקשה**: מה החידוש? הרי כבר למדנו מדיני תרומה שזריעה בעציץ שאינו נקוב נחשבת "זריעה" מדרבנן (שהרי מי שתרום ממנו על עציץ נקוב – תרומתו תרומה מדרבנן ויחזור ויתרום כדי לתקן את העציץ הנקוב), ואם היא נחשבת זריעה לעניין תרומה, ברור שהיא אסורה גם לעניין כלאיים.
רבינו גרשום מסביר שלכן **אביי** מבין שהחידוש הוא שלוקים על זריעה כזו מכת מרדות מדרבנן.

2. שי רוצה לקטוף חיטים לפני ט"ז בניסן, זה מותר?

מצוות מחמשת מיני דגן

- אגב הדיון בדיני "חדש", המשנה מגדירה את חמשת מיני הדגן שאסורים באכילה לפני הקרבת העומר, ומפרטת דינים נוספים שמשותפים להם במצוות התלויות בארץ. חמשת המינים הם: חיטין, שעורין, כוסמין (גולבא בארמית), שיפון (דישרא) ושיבולת שועל (שבולי תעלא).
- הדינים המשותפים לחמשת המינים הללו בלבד:
 1. חייבים בהפרשת חלה (כאשר העיסה היא בשיעור של חמישה רבעים של קב קמח).
 2. מצטרפים זה עם זה להשלמת שיעור חלה.
 3. אסורים באכילה משום "חדש" לפני ט"ז בניסן.
 4. אסור לקצור אותם לפני קצירת העומר.
 5. העומר מתיר אותם באכילה ובקצירה אם הם השרישו בקרקע לפני הקרבנו.
- הגמרא מבררת את המקור לדין, **ריש לקיש** לומד שרק חמשת המינים הללו חייבים בחלה וב"חדש" (ולא אורז ודוחן) מגזירה שווה של המילה "לחם" ממצוות מצה: כמו שבמצה יוצאים ידי חובה רק בדברים שיכולים לבוא לידי חימוץ, כך גם בחלה ובחדש. אורז ודוחן לא מחמצים אלא רק מסריחים ("סירחון"), ולכן הם פטורים.
- הברייתא מלמדת שהתבואה (הגרעינים), הקמח והבצק מצטרפים זה עם זה. האמוראים מפרטים לאיזה עניין נאמר הצירוף:
 - **רב כהנא**: אומר לעניין חדש. אם אדם אכל "כזית" המורכב מגרעינים, קמח ובצק של תבואה חדשה לפני הקרבת העומר – לוקה.
 - **רב יוסף**: אומר לעניין חמץ בפסח. מצטרפים לכזית להתחייב על אכילת חמץ.
 - **רב פפא**: אומר לעניין מעשר שני. אם אכל כזית משותף מחוץ לחומת ירושלים – לוקה.
 - **רבא**: אומר לשיעור "כביצה" לעניין טומאת אוכלין. **רבא** מדגיש שהבצק מצטרף לקמח ולתבואה, וכמו שבצק הוא נקי ללא פסולת, ככה גם צריך שהשעורים יהיו קלופות בלי פסולת (לגבי חיטה זה פחות משנה כי קליפתה רכה וראויה לאכילה).

- הגמרא מקשה על רבא מברייטא מבית מדרשו של רבי ישמעאל, שלומדת מהפסוק "על כל זרע זרוע" שהאוכל מטמא כדרך שבני אדם מוציאים אותו לזריעה – כלומר עם הקליפה. הגמרא מתרצת: שהברייטא עוסקת בשעורים לחות, שבהן הקליפה רכה וראויה לאכילה או משמשת כשומר על האוכל, ולכן היא מצטרפת. שעורים יבשות לא מצטרפות עם קליפתן.
- איסור קצירה לפני העומר: הגמרא שואלת מניין שהאיסור לקצור לפני העומר הוא שייך לכל חמשת מיני הדגן ולא רק לשעורים של מנחת העומר? ועונה שזה נלמד בגזירה שווה של המילה "ראשית" מחלה (כמו שחלה חלה על כל חמשת המינים, כך גם איסור הקצירה).
- הגמרא מבררת מהי הנקודה המדויקת בזמן הנקראת "קודם לעומר" שמאפשרת לקצור את התבואה:
 - רבי יונה אמר: קודם קצירת העומר (כלומר, הקצירה מותרת ברגע שקצרו את העומר בליל ט"ז).
 - רבי יוסי בר זבדא אמר: קודם הבאת (הקרבת) העומר ביום.
 - הגמרא מקשה מהמשנה שאמרה שהחדש אסור (באכילה) "לפני פסח" ולקצור אסור "לפני העומר". לפי רבי יונה, אם שני האיסורים מסתיימים באותו זמן (בליל ט"ז), למה המשנה הפרידה ביניהם ולא כתבה ששניהם אסורים לפני הפסח?
 - הגמרא מתרצת שבעצם רבי יונה ורבי יוסי בר זבדא נחלקו לגבי הסיפא של המשנה לגבי הדין שאם השרישו לפני העומר הוא מתיר אותם:
 - רבי יונה אמר: הכוונה שהשרישו לפני הבאת העומר (ביום).
 - רבי יוסי בר זבדא אמר: שהכוונה שהשרישו לפני קצירת העומר (בלילה).